Հրանտ Մաթևոսյան

Մենք ենք, մեր սարերը

7

7

Ավագ հորեղբայրը գյուղ կանչվելն ընդունեց որպես գլուխ լվանալու հրավեր:– Մազերս կպել են իրար,– ասաց նա:– Վայ թե լողանամ էլ: Սաթոն տանը լինի՝ լավ կլինի: Հը՞, չգիտե՞ս, Սաթոն տա՞նն է թե աշխատանքի,– հարցրեց կատարածվին:

Գյուղում Իշխանը նրան լավ բաներ չասաց.

– Ասում է գողություն եք արել:

– Մենք չգիտեի՞նք:

– Դատի հաշիվ կլինի:

– Չէ՛ մի:

– Խոսքից էր երևում:

– Ո՞ւմ խոսքից էր երևում, լեյտենանտի՞:

– Լեյտենանտի: Շատ տակետակն է:

Յատուկ Դոէմ

– Ո՞վ է տակետակը, լեյտենանտը՞:

– Չիմացա էլ, թե ոնց խոսք քաշեց:

– Ո՞վ քաշեց, լեյտենանտը՞:

– Լեյտենանտը: Շատ քաղաքավար է, որ նայում ես՝ քննիչ չի, բայց որ խոսքուծիծաղը վերջացնում եք՝ տեսնում ես, որ քննիչ էլ է, մի բան էլ ավել:

– Բա հետո ի՞նչ կլինի,– աչքերը ցանկապատի վրա ման ածելով՝ ոտից ոտ փոխվեց Ավագը:

– Եսի՞մ:– Իշխանը նրան նայում էր ակնկալելով և չակնկալելով որևէ խելոք բան: Իշխանը որևէ խորհուրդ Ավագից սպասում էր, որովհետև Ավագն Իշխանից անկախ գոյություն էր՝ իր գլխարկով, իր մահակով ու իր հոտով, և, բան է, մեկ էլ տեսար նա եղելությունն այնպես չկշռեց, ինչպես Իշխանն է կշռում: Բայց որ նա Ավագն էր՝ չէ, էն պատից գնա խորհուրդ հարցրու, Ավագից՝ չէ՛:

– Ավագ,– ասաց Իշխանը,– դու ինձանից տասը տարով մեծ ես, բայց մի հատիկ սպիտակ մազ չունես:

– Այ մոզի, ո՛ւր ես գնում,– ասաց Ավագն այգի մտնող հորթին:– Այ տղա, այ տղա, մոզին ետ տուր, ծառը հիմա կջարդի,– ասաց նա մի երեխայի, որ հորթը այգի մտնելիս պետք է մոտերքում մի տեղ լիներ:

Բայց որովհետև այդ երեխան, չնայած Ավագ հորեղբոր կարգադրության, այնպես էլ չերևաց, հորեղբայրն ինքը մտավ այգի: Հետո նա, գլխարկն ու մահակը վար դնելով, դարձավ հողագործ, հորթի

մտած տեղից կարկատել սկսեց ցանկապատը: Ցանկապատի պատռված տեղերը շատ էին:– Էս ո՞նց է, այ տղա...– Եվ Ավագ հորեղբայրը մի լավ նայեց ու տեսավ, որ դա իրենց ցանկապատը չէ:– Տանտիկի՛ն,– ծեծեց նա այգետիրոջ լուսամուտը,– դուրս արի շնորհակալություն հայտնիր Ավագ հորեղբորը:

Յատուկ Պոէմ

– Տանը չի, աշխատանքի է, բոլորն աշխատանքի են,– քթի տակ զրուցելով գնաց Ավագ հորեղբայրը:– Ե՞ս էստեղ ինչ եմ անում:

– Անբա՛ն, անբանի մեկը,– ասաց Ավագ հորեղբայրն ինքն իրեն,– գլխիդ մի սպիտակ...– և այստեղ Ավագ հորեղբայրը հիշեց անբանին ու շարունակեց նրա հասցեով.– տարվա էս ժամի՛ն, խուզը կիսա՛տ, հունձը կիսա՛տ, կարտոլը հանելո՛ւ, եկել է թե՝ ոչխարը... Ռևազը դո՞ւ ես... Բանից գործից ընկած՝ ի՛նչ ես մեզ էլ էստեղ բանից-գործից գցում... Ե՛ս եմ մորթել, ասա տեսնեմ ի՞նչ ես ասում...

– Գնամ թոռանս էն լավ տեղերն ուտեմ,– ասաց Ավագ հորեղբայրը, երբ նրա հայացքի մեջ մի տեղ տարուբերվեց խանձարուրի շորերով լվացքի պարանը:

– Հարսի՛,– ասաց Ավագ հորեղբայրը,– ջուր դիր գլխիս համար:

Կանչելու եկած կատարածվին նա ասաց.– Ասա՝ գլուխը լվանում

է, գա:

Գլուխն էլ լվաց, ոտներն էլ լվաց, հաց էլ կերավ, դես-դեն էլ նայեց ու քնեց:– Ուխա՛յ, հարսի, գյուղում աշխատելն էլ իր համն ունի: Ես էլ ասում եմ ֆերմա ինչո՛ւ են դժվար գալիս:

Հարկ եղավ Ավագին նորից կանչել գյուղխորհուրդ:

– Գնա ասա՝ իմ ոչխարի խուզն է կիսատ, քոնը չի կիսատ,– ասաց Ավագ հորեղբայրը: Բայց կատարածվի ետևից ինքն էլ գնաց:– Հիվանդ կին է, մեղք է, չգնամ՝ նորից է ուղարկելու, թուրքն ասում է՝ ոչ կարգադրողին հոգնել կա, ոչ էլ ո՞ւմ, հարսի՛, տրաքացնողին: Է՛, մեծանում եմ, սապոգներս ծանրացել են:

– Ասա՝ քունդ կիսատ մնաց, ոտքերդ դրանից են ծանրացել,– իր կարծիքը հարսին հուշեց Ավագ հորեղբայրը:

Ավագ հորեղբայրը զույգ աչքը թարթեց՝ հարսին աչքով արեց. դրանով նա հավաստում էր հարյուր քսան տարվա ողջառողջություն, դրանից հետո էլ,

տեսնենք, էլի ողջառողջություն:

Մեկ ամիս առաջ մեռավ Ավագի քեռին, իսկ դրանից քսան օր առաջ մեռել էր քեռեկինը. գերեզմանոցում հալևորն ընկել էր թմբին ու չէր պոկվում, քաշում էին՝ չէր կանգնում: «Դուք գնացեք, իմ գալը միտք չունի»: Ծերունուն այս աշխարհի վրա դեռ մնում էր քսան ծառզարդար, քսան հունձ, քսան մրգահաս, աչքերի քսան կկոցումն պեծպեծին տվող ձյանը, որ փռվում է տների, անտառի, գետի ու սարերի վրա սպիտա՛կ, լո՛ւռ, իմաստուն: Դեռ քսան անգամ կկուն նրան ավետելու էր արյան ու առվակների վարարումը, իսկ անխելք բիծուկը բռնեց ու չոր թմբին խոստացավ. «Մենակդ չվախենաս, էս երկու օրը գալիս եմ»: Իսկ նրանք՝ գույգ չորչամիչները, երբ դեռ գույգ էին, ի լսելիք թռռների իրար ասում էին՝ «մեծացել է՝ խելքը թռցրել է»: Եվ բռնեց ու քսան օր հետո գնաց նրա ետևից: Եվ քսան տարին այդպես էլ մնաց չապրված: Եթե ոչ քսանը, գոնե չորսը, գոնե մեկը, գոնե կես տարին... Ախար եթե խոստացել ես քսան օր հետո ետևից գնալ, արժե որ քսանմեկ օր հետո գնաս, քսաներկու, քսաներեք, քսանչորս... արժե ձգձգել:

Սարերում հովիվները հարցրին Ավագ հորեղբորը.

– Եթե Սաթոն մեռնի, ի՞նչ կանես:

– Թող Սաթոն չմեռնի, թող քո Աշխենը մեռնի:

– Որ քեզ հարցնում եմ, Ավագ, ինձ եմ հարցնում:

– Թող Սաթոն չմեռնի,– ասաց Ավագ հորեղբայրը,– մեղք է, բայց

եթե, աստված չանի, մեռնի, աշխարհը Սաթոյով չի վերջանում... Աշխարհը՝ մե՛ծ...– Մահակը շրջան տալով Ավագ հորեղբայրը հավաքեց մի կտոր երկինք՝ մի փաթիլ ամպ վրան, սարերի կեսը՝ աղբյուրները վրան, անտառների գալարները՝ ամեն ճյուղին մի թռչուն, հոտը՝ սարալանջին ամպի պես սահող, հնձվորներին՝ կանաչ խոտհարքների մեջ, ու հը՛-հը՛, փոցխող կանանց սպիտակ գլխաշորերը մեղրագույն

ծո–րերում,– եթե Սաթոն, աստված չանի...– Ավագ հորեղբայրը կանանց առավ կրկնակի շրջանի մեջ: (Հետո, բանտարկվելուց հետո, այնպես եղավ, որ հորեղբայրը կանանց շուրջը եռակի շրջան քաշեց. անաստված Սաթոն մեռավ. տխրելը՝ տխրել, բայց հորեղբայրն ուրիշ կին բերեց. սա դուրս եկավ ջղային, կապտող, նիհար ու կռվարար.

միասին ապրեցին մի երկու տարի, հորեղբոր մազերի կեսն սպիտակեց, հետո կինը գյուղխորհրդի նախագահով-բանով բաժանվեց հորեղբորից. շնորհակալ ենք. սենյակներից մեկն՝ իրեն, շորերի պահարանն՝ իրեն, մահճակալներից մեկն՝ իրեն, կովն՝ իրեն, բահերից մեկն՝ իրեն, թող տանի աչքը կոխի: Հինգ ոչխարից երեքն՝ իրեն, աման-չամանն՝ իրեն: Դեմ չէր հորեղբայրը. կին է, աչքն ապրուստի է, թող կուշտ լինի աչքը: Բայց ահա եկավ գիշերը և եղավ վատից վատը.

կինը, ինչպես տրամաբանական է, իր անկողինը բացեց իր սենյակում, գյուղխորհրդով իրեն տրված մահճակալին: Հենց այդտեղ էլ

Ավագը չհամբերեց.– Պահարանը վերցրիր՝ հասկացանք, կովը՝ հասկացանք, բահն էլ հասկացանք: Գյուղխորհուրդ բերեցիր՝ լավ արեցիր, թող օրենքով լիներ... Բա էդ ջոկ քնե՞լդ ինչի համար է): Այն բոլորը, ինչ Ավագը հավաքեց իր շրջանի մեջ՝ շատ քիչ էր. Անտառամեջի կեսն էլ չէր: Բայց թեկուզ այդքանի համար արժեր ապրել հարյուր տարի ու նորից հարյուր տարի... երկու հարյո՞ւր եղավ... Է, ո՞վ է ժամանակն այդ զահրումար թվերի մեջ դրել: Ո՞վ է կյանքն այդ զահրումար ժամանակի մեջ դրել:

Ավագ հորեղբայրը դպրոցի մոտ կանգնեց. ձեռքը լուսամուտից տանելով՝ կսմթել ուզեց խոշորաչ մի երեխայի այտը: Մատները կոպիտ էին, երեխայի քթիկը չէին բռնում: – Լավ սովորիր, Հմայակի տղա: Հմայակինը չե՞ս:

Իսկ ուսուցչին պատուհանից ասաց.– Ջանգը տվել է, այ տղա, էս երեխաներին քիչ նստեցրու, մեղք են,– և դասասենյակների երկայնքով քայլեց Ավագ հորեղբայրը: Վերջին սենյակում ֆիզկուլտուրայի էին տասներորդ դասարանցիները: Բռնցքամարտ էր: Երկու պատանի ցատկոտում էին իրար շուրջ:

– Հա՛լա-հալա,– ժպտաց Ավագ հորեղբայրը,– աքլորակռիվ են տալիս: Չէ՛,– կենտրոնացավ հորեղբայրը,– էն մեկը էն մյուսին հաղթում է: Այ տղա, Երվանդի թոռ, կամա՛ց խփիր:

– Էդ ձեռնոցները փափուկ ե՞ն,– հարցրեց Ավագ հորեղբայրը՝ արմունկներն ու գլուխը պատուհանից ներս:– Եսի՞մ, ասում են մեջը արճիճ է լինում: Չեղավ, էդ չեղա՛վ,– անհանգստացավ հորեղբայրը: Երվանդի թոռան կզակին խփեցին:– Ապրե՛ս,– գնահատեց հորեղ-

բայրը:– Ապրե՛ք, էդպես հերթով խփեք,– պատվիրեց հորեղբայրը,– մեկ մինդ խփեք, մեկ մյուսդ: Հերթով:

Իսկ նրան, որ կարգին մարդ էր, բայց ձևացնում էր, թե հարցաքննիչ է, հորեղբայրն ասաց.– Ոչխարների մասի՞ն ես կանչել:

– Ոչխարների:

– Իշխանը գիտեր, չասա՞ց:

– Իշխանն՝ ուրիշ, դու՝ ուրիշ:

– Դո՛ւ գիտես: Երևի քո գործն էլ էդ է: Դե ասա՝ ասեմ:

– Սույն թվականի օգոստոսի քսանյոթին, երեկոյան ժամը...

Ավագ հորեղբայրը թիկունքը ճոճոցնելով հորանջեց և այնքան լավ հորանջեց Ավագ հորեղբայրը, որ գյուղխորհրդի սենյակը լցվեց փափուկ նիրհով:

– Ռևազ Մովսիսյանի ոչխարները: Չո՛րս հա՛տ,– ձայնն զգու-շացման իմաստով բարձրացրեց քննիչը:

– Ասա,– և Ավագ հորեղբայրը նորից հորանջեց,– ա-ա-ա-ա:

– Մեր տեղեկություններով ոչխարները ձեզ մոտ են եկե՞լ, տար-վե՞լ, սա դեռ պարզաբանման կարիք է զգում:

Յատուկ Դրէմ

– Չէ, եկեեեե՛...– հորեղբայրը նորից հորանջեց,– եկել են, իրենք իրենց ոտքով եկել են: Չնեղանաս, գիշերը չեմ քնել. մեկ էլ, հենց մտնում եմ գրասենյակ՝ քունս տանում է:

– Ոչինչ, հիմա կվերջացնենք:

– Դե ասա՝ ասեմ:– Ավագ հորեղբայրը նորից հորանջեց:– Է՛, գլուխ տարավ, էլի,– ասաց նա հորանջի մասին և ոտքի ելավ:– Ոչխարները եկել են իրենք իրենց ոտքով, ես մորթել եմ, տողերքը կերել են: Ստորագրելու բան կա՞:

– Ովքե՞ր էիք:

– Ես էի՝ Ավագ, Հովհաննիսյան Ավագ, Սաքոն, Վանին, Զավենը, Ասատուրը, Պավլեն, Իշխանը, Շիլ Եղիշը... Սպասիր, էլ ո՞վ կար, այ տղա,– մոլորվեց Ավագ հորեղբայրը:– Հա, Պավլեն, Զավենը... Մեր ցուցակը հաշվապահի մոտ կլինի՝ վերցրու, էլի: Բայց եթե գործից վատ բան դուրս կգա՝ Պավլեի անունը մի գրիր, մեկը մեկից օրորոցի հինգ երեխա ունի: Զավենին էլ մի գրիր, ամոթ է. կասեն սրա կարդացած գրքերին նայիր՝ արած բաներին:– Ավագ հորեղբայրը մտածելով դասավորեց գրասեղանի թանաքամանը, մատիտները, սոսնձի սրվակը, գրիչը դրեց իր տեղն այնպես, որ սփռոցին թանաք չթափի և ասաց.– Իշխանի անունն էլ մի գրիր, կնիկը նրան օր չի տա:

Դուրս գալիս Ավագ հորեղբայրն ասաց.

– Առջևում ձմեռ կա, ժողովրդին մի կտրիր գործից:– Ձմռան անու-նով քննիչ չես վախեցնի, քննիչը ժպտում էր, և ուրեմն Ավագ հորեղբայրը քիչ մտածելուց հետո գտավ քննիչին վախեցնող բանը.– Նախագահը եթե մեզ գյուղում տեսավ՝ մեզ էլ վայ, քեզ էլ: Կատաղած շուն է: Քննիչը քմծիծաղեց: Ավագ հորեղբայրը քիչ մտածեց և ասաց.

– Քեռուս տղան գլխավոր հաշվապահ է: Գարեգինը, ճանաչո՞ւմ ես, Գարեգին Դանիլովիչ: Քննիչը դարձյալ քմծիծաղեց, և Ավագ հորեղբայրը դռան բռնակը

պտտեցնելով ասաց.

Յատուկ Պոէմ

– Մեծ տղաս Երևանի միլիցիայի վարչության պետն է, ճանաչո՞ւմ ես. Հովհաննիսյան Աշոտ Ավագովիչ:

Հիմա լեյտենանտը չէր ժպտում: Հորեղբայրը բռնակը թողել էր և ինքն էր ժպտում:

– Չէ, չեմ ճանաչում,– ասաց լեյտենանտը,– նրան մեր մայորը կճանաչի:

– Տղաս գնդապետ է,– ասաց Ավագ հորեղբայրը:

– Ի՞նչ ես ուզում,– ջղայնացավ լեյտենանտը:– Վերջացրել եմ, գնա:

– Լավ, մի նեղացիր, ինչո՞ւ ես նեղանում:– Ավագ հորեղբայրն էլի մի վայրկյան մտածեց և գնալուց առաջ ասաց.– Խաբում եմ, ոչ մի գնդապետ էլ չի՛: Ինձ հետ ոչխարած է, բայց նրա անունը չգրես, ամոթ է՝ մի տնից երկու հոգի: Բայց մանկության մեր ընկերը գեներալ է, էդ մեկը սուտ չի, հաստատ է, բայց նա էլ ձեզ հետ կապ չունի: Բանակի գեներա՞լն է բարձր, թե միլիցիայի մայորը. չգիտեմ, դրա համար եմ հարցնում: